

Розроблено відділом систематизації законодавства,
правової роботи та правової освіти управління
державної реєстрації нормативно-правових актів,
правової роботи та правової освіти
Головного територіального управління юстиції
у Хмельницькій області

#ЯМАЮПРАВООБИРАТИ: ОСНОВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ВИБОРЦЯ

1. ВКЛЮЧЕННЯ ВИБОРЦЯ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ВИБОРЦІВ

Кожен виборець має право звертатися в порядку, встановленому Законом України «Про Державний реєстр виборців», до відповідного органу ведення Державного реєстру виборців з мотивованою заявою щодо неправомірного включення (невключення) до Державного реєстру виборців (далі – Реєстр) себе чи інших осіб.

ОСОБА, ЯКА НАБУЛА ПРАВА ГОЛОСУ,
АБО ОСОБА, ЯКА МАЄ ПРАВО ГОЛОСУ,
ОДНАК ВИЯВИЛА, ЩО ВОНА
НЕ ВКЛЮЧЕНА ДО РЕЄСТРУ,
МОЖЕ ЗА ВЛАСНОЮ ІНІЦІАТИВОЮ
ЗВЕРНУТИСЯ ДО ОРГАНУ ВЕДЕННЯ
РЕЄСТРУ ЗА МІСЦЕМ СВОГО
ПРОЖИВАННЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ
ЩОДО СВОГО ВКЛЮЧЕННЯ ДО РЕЄСТРУ.

Така особа подає органу ведення Реєстру письмову заяву за формою, встановленою Центральною виборчою комісією, і пред'являє документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство виборця, – паспорт громадянина України або тимчасове посвідчення громадянина України (якщо особа нещодавно набула громадянства України), копія якого додається до заяви.

Відомості про постійну нездатність виборця пересуватися самостійно зазначаються у заяві, яка подається разом з документом, що підтверджує відповідний факт.

Особі, **яка є військовослужбовцем строкової служби**, для подання такої заяви надається відпустка на строк, достатній для звернення до органу ведення Реєстру.

Форми заяв осіб щодо включення до Реєстру встановлено постановою Центральної ви-

борчої комісії від 15 жовтня 2010 року № 415.

Кожен виборець має право особисто звернутися з письмовою заявою до органу ведення Реєстру за своєю виборчою адресою щодо зміни його персональних даних у Реєстрі, пред'явивши паспорт громадянина України або тимчасове посвідчення громадянина України.

ВИБОРЕЦЬ, ЯКИЙ ПОСТІЙНО
НЕ ЗДАТНИЙ ПЕРЕСУВАТИСЯ
САМОСТІЙНО, МОЖЕ УПОВНОВАЖИТИ
НА ТАКЕ ЗВЕРНЕННЯ ІНШУ ОСОБУ.

Громадяни мають обов'язково звернутися до відділу ведення Державного реєстру виборців, маючи при собі паспорт громадянина України, якщо їх стосується

одне із шести нижче викладених положень:

- ✓ якщо особі після останніх виборів виповнилося (на день виборів виповниться) 18 років;
- ✓ якщо особа набула громадянство України;
- ✓ якщо особа змінила прізвище, ім'я, по батькові чи місце проживання;
- ✓ якщо особа повернулася після проходження строкової військової служби;
- ✓ якщо особа повернулася з місць позбавлення волі;
- ✓ якщо під час останніх виборів у списках виборців особа ви-

явила неточності щодо своїх даних, або була відсутня у списках.

Своє включення до Державного реєстру виборців можна перевірити, скориставшись інтернет-ресурсом **«Особистий кабінет виборця»** на сайті Державного реєстру виборців www.driv.gov.ua. **Відтепер є можливість скористатися такими on-line сервісами:**

- 1. «Перевірка включення»** – можна перевірити інформацію про своє включення до Державного реєстру виборців;
- 2. «Пошук ділянки»** – дозволяє знайти виборчу ділянку за адресою або на мапі;

3. «Мої вибори» – зазначено усі виборчі кампанії, у яких можна взяти участь;

4. «Відкриті дані» – призначений для отримання інформації про поштові адреси у форматі відкритих даних (XML) до рівня району/міста обласного значення;

5. «Зворотний зв'язок» – якщо виникнуть запитання чи побажання стосовно роботи кабінету виборця, виборець може повідомити про це Службу розпорядника Державного реєстру виборців. Протягом доби можна відправити лише один запит.

1.1. ПЕРЕВІРКА ВКЛЮЧЕННЯ ВИБОРЦЯ ДО СПИСКУ ВИБОРЦІВ НА ЗВИЧАЙНІЙ ВИБОРЧІЙ ДІЛЯНЦІ

Орган ведення Державного реєстру виборців не пізніше як за вісім днів до дня виборів передає примірник попереднього списку виборців та виготовлені іменні запрошення дільничній виборчій комісії.

Дільнична виборча комісія з виборів Президента України звичайної виборчої ділянки наступного дня після отримання попереднього списку виборців надає його для загального ознайомлення у приміщенні дільничної виборчої комісії.

ТОБТО З 24 БЕРЕЗНЯ
КОЖЕН ОХОЧИЙ МОЖЕ ПІДІЙТИ
ЗА АДРЕСОЮ СВОЄЇ ВИБОРЧОЇ ДІЛЯНКИ
ТА ПЕРЕВІРИТИ НАЯВНІСТЬ
І ПРАВИЛЬНІСТЬ СВОГО ПРИЗВИЩА,
ІМЕНІ ТА ПО БАТЬКОВІ І АДРЕСИ.

Дільнична виборча комісія не пізніше як за п'ять днів до дня виборів – тобто 26 березня – надсилає кожному виборцю іменне запрошення, де повідомляє про включення його до попереднього списку виборців, адресу дільничної комісії, її номер телефону

і розпорядок роботи, а також про час і місце голосування.

Виборцям, стосовно яких є відмітка про постійну нездатність пересуватися самостійно, повідомляють, що їм буде надана можливість проголосувати за місцеперебуванням.

Кожен виборець має право звернутися до відповідної дільничної виборчої комісії або безпосередньо до органу ведення Реєстру чи суду за місцезнаходженням виборчої ділянки щодо допущених при складанні попереднього списку виборців неправильностей, у тому числі невключення, неправильного включення або виключення із списку виборців його або інших осіб, а також щодо наявності або відсутності відміток про постійну нездатність виборця самостійно пересуватися.

Виборець особисто подає заяву до дільничної виборчої комісії або безпосередньо до органу ведення Реєстру щодо зазначених обставин.

Якщо виборець за станом здоров'я не може особисто подати заяву про уточнення попереднього списку виборців, дільнична виборча комісія за зверненням

такого виборця зобов'язана забезпечити прийняття його заяви іншим способом. До заяви додаються документи (копії документів), які підтверджують зазначені в ній відомості.

Заява про уточнення попереднього списку виборців може бути подана не пізніше як за п'ять днів до дня голосування. Заява, подана після зазначеного строку, не розглядається.

Також до суду може бути подано адміністративний позов про уточнення списку виборців.

РІШЕННЯ СУДУ
ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН
ДО ПОПЕРЕДНЬОГО СПИСКУ ВИБОРЦІВ
НЕ ПІЗНІШ ЯК ЗА П'ЯТЬ ДНІВ
ДО ДНЯ ГОЛОСУВАННЯ
ПОДАЄТЬСЯ ВИБОРЦЕМ
ДО ВІДПОВІДНОГО ОРГАНУ
ВЕДЕННЯ РЕЄСТРУ АБО
ДО ВІДПОВІДНОЇ ДІЛЯНКИ
ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ ДЛЯ НЕГАЙНОГО
НАПРАВЛЕННЯ ДО ТАКОГО ОРГАНУ,
А ПІЗНІШЕ ЦЬОГО СТРОКУ –
ДО ДІЛЯНКИ ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ.

1.2. ПЕРЕВІРКА ВКЛЮЧЕННЯ ВИБОРЦЯ ДО СПИСКУ ВИБОРЦІВ НА СПЕЦІАЛЬНІЙ ВИБОРЧІЙ ДІЛЬНИЦІ

Відповідно до статті 36 Закону дільнична виборча комісія спеціальної виборчої дільниці наступного дня після складення списку виборців надає один його примірник для загального ознайомлення у приміщенні дільничної виборчої комісії.

Виборець має право звернутися із заявою про уточнення списку виборців до дільничної виборчої комісії спеціальної виборчої дільниці або безпосередньо до суду, в тому числі про включення або виключення зі списку себе особисто або інших осіб, а також щодо наявності або відсутності відміток про постійну нездатність виборця самостійно пересуватися.

Виборець особисто подає заяву до дільничної виборчої комісії спеціальної виборчої дільниці.

Заява про уточнення списку виборців може бути подана до

відповідної дільничної виборчої комісії не пізніше як за три дні до дня голосування. **Заява, подана до виборчої комісії після зазначеного строку, залишається без розгляду.**

Виборець, який прибув до закладу охорони здоров'я в тому ж населеному пункті, де він проживає, **пізніше ніж за три дні до дня голосування**, може звернутися до виборчої комісії звичайної виборчої дільниці, де він включений до списку виборців, щодо можливості проголосувати за місцем свого перебування в порядку та строки, передбачені Законом.

Адміністративний позов про уточнення списку виборців може бути поданий до суду в порядку і строки, встановлені Кодексом адміністративного судочинства України.

Адміністративні справи щодо уточнення списку виборців розглядає місцевий загальний суд як адміністративний суд за місцем знаходження відповідної комісії.

Позовна заява про уточнення списку виборців подається до адміністративного суду без сплати судового збору. Позовну заяву може бути подано **не пізніше як за два дні до дня голосування**.

Суд вирішує адміністративні справи щодо уточнення списку виборців у дводенний строк після надходження позовної заяви, але **не пізніше ніж за два дні до дня голосування**, а якщо позовна заява надійшла за два дні до дня голосування, – невідкладно.

Рішення адміністративного суду щодо внесення змін у списки виборців виконуються негайно.

1.3. ПЕРЕВІРКА ВКЛЮЧЕННЯ ВИБОРЦЯ ДО СПИСКУ ВИБОРЦІВ НА ЗАКОРДОННІЙ ВИБОРЧІЙ ДІЛЬНИЦІ

Дільнична виборча комісія закордонної виборчої дільниці наступного дня після отримання попереднього списку виборців надає його для загального ознайомлення у приміщенні дільничної виборчої комісії.

Виборець має право ознайомитися із попереднім списком виборців у приміщенні дільничної виборчої комісії та перевірити правильність внесених до нього відомостей.

Виборець особисто може подати заяву про уточнення попереднього списку виборців на закордонній виборчій дільниці, до якої додаються необхідні документи (копії документів), до відповідної дільничної виборчої комісії не пізніше як за п'ять днів (за київським часом) до дня голосування.

Особа, яка набула права голосу і проживає чи на час набуття права голосу перебуває за межа-

ми України, може звернутися щодо свого включення до Реєстру до закордонної дипломатичної установи України за місцем свого проживання чи перебування із заявою за формою, встановленою розпорядником Реєстру, із зазначенням відомостей про себе.

До заяви додається копія пред'явленого документа, що посвідчує особу і підтверджує громадянство виборця, – паспорт громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичний паспорт, службовий паспорт або тимчасове посвідчення громадянина України (якщо особа недавно набула громадянство України).

Керівник закордонної дипломатичної установи України невідкладно передає заяву органу ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України.

Кожен виборець у разі зміни його персональних даних може

особисто звернутися до органу ведення Реєстру відповідно до своєї виборчої адреси із заявою про внесення змін до його персональних даних у Реєстрі. До заяви додаються документи (копії документів), що підтверджують ці зміни. У разі якщо до заяви додаються копії документів, їх оригінали пред'являються органу ведення Реєстру.

ВИБОРЕЦЬ, ЯКИЙ ПОСТІЙНО НЕ ЗДАТНИЙ ПЕРЕСУВАТИСЯ САМОСТІЙНО, МОЖЕ УПОВНОВАЖИТИ НА ПОДАННЯ ТАКОЇ ЗАЯВИ ІНШУ ОСОБУ.

Виборець, який проживає чи перебуває за межами України, звертається із заявою до відповідної закордонної дипломатичної установи України, яка невідкладно передає

заяву разом з документами (їх копіями), що додаються до неї, органу ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України.

У разі звернення щодо зміни виборчої адреси виборець подає органу ведення Реєстру за новою виборчою адресою

заяву, до якої додаються документи (копії документів), що підтверджують зміну виборчої адреси виборця.

1.4. ЗМІНА ВИБОРЦЕМ МІСЦЯ ГОЛОСУВАННЯ (ВИБОРЧОЇ ДІЛЬНИЦІ) БЕЗ ЗМІНИ ВИБОРЧОЇ АДРЕСИ

Якщо у зв'язку з навчанням, роботою, виїздом за кордон чи іншими подіями виборець не може проголосувати на загальнодержавних виборах за зареєстрованим місцем проживання, він може тимчасово змінити місце голосування.

ДО ОРГАНУ ВЕДЕННЯ РЕЄСТРУ ВИБОРЦЮ НЕОБХІДНО ПОДАТИ МОТИВОВАНУ ЗАЯВУ ПРО ТИМЧАСОВУ ЗМІНУ МІСЦЯ ГОЛОСУВАННЯ ІЗ ЗАЗНАЧЕННЯМ ДІЛЬНИЦІ ЧИ АДРЕСИ, ЗА ЯКОЮ ВІН БАЖАЄ ПРОГОЛОСУВАТИ.

До заяви додаються документи, які підтверджують необхідність тимчасової зміни місця голосування виборця без зміни виборчої адреси. У разі, якщо до заяви додаються копії документів, їх оригінали пред'являються органу ведення Реєстру для перевірки вірності цих копій.

До таких документів можна віднести:

- ✓ довідку з місця роботи;
- ✓ довідку з місця навчання;
- ✓ документ, який підтверджує

право власності або оренди на житло, яке знаходиться за місцем, де виборець хоче проголосувати тощо.

Виборці, виборча адреса яких знаходиться на тимчасово окупованих територіях районів, міст, селищ і сіл, їх частин у Донецькій та Луганській областях, **можуть не додавати до заяви документи, які підтверджують необхідність тимчасової зміни місця їх голосування.**

Для виборців, виборча адреса (зареєстроване місце проживан-

ня) яких знаходиться на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, встановлено особливий порядок тимчасової зміни місця голосування: документи, які підтверджують необхідність тимчасової зміни місця голосування, такі виборці можуть не додавати до заяви.

Заява виборця, виборча адреса якого знаходиться за межами України, та який перебуватиме в день виборів на території України, приймається органом ведення Реєстру за вказаним у заяві місцем перебування чи місцезнаходженням виборчої дільниці, дільниці для голосування, яку він просить визначити місцем його голосування, або органом ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України.

Якщо виборець, який проживає в Україні, та перебуватиме в день виборів за її межами, може звернутися з заявою про тимчасову зміну місця голосування до органу ведення Реєстру за своєю виборчою адресою або до органу ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України.

Заява виборця, виборча адреса якого знаходиться за межами України, з проханням тимчасово змінити місце його голосування на виборах на іншу закордонну виборчу дільницю, приймається органом ведення Реєстру в Міністерстві закордонних справ України.

У день голосування зміни до уточненого списку виборців не вносяться. Заява виборця про тимчасову зміну місця голосування подається до органу ведення Державного реєстру виборців особисто.

Якщо встановлено, що заява обґрунтована та наявні підтверджуючі документи, орган ведення Реєстру видає виборцю посвідчення про тимчасову зміну місця голосування.

У разі призначення повторного голосування виборцем, які перебуватимуть не за своєю виборчою адресою та бажатимуть проголосувати, потрібно повторно звернутися до відповідного органу ведення Державного реєстру виборців щодо тимчасової зміни місця голосування вже на дату проведення повторного голосування.

У випадку звернення до органу ведення Державного реєстру виборців виборця, в якого немає зареєстрованого місця проживання, йому пропонується визначити свою виборчу адресу за погодженням із центром обліку, який відповідно до закону веде облік бездомних осіб, або соціальною службою, у складі якої утворено структурний підрозділ для ведення обліку бездомних осіб, або звернувшись до органу ведення Державного реєстру виборців за місцем проживання.

ЗВЕРНУТИСЯ ІЗ ЗАЗНАЧЕНИХ ПИТАНЬ ДО ВІДДІЛІВ ВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ВИБОРЦІВ, ЩО ПРАЦЮЮТЬ У КОЖНІЙ РАЙДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ ТА МІСЬКВИКОНКОМІ, ПОТРІБНО ДО 25 БЕРЕЗНЯ 2019 РОКУ ВКЛЮЧНО.

1.5. ГОЛОСУВАННЯ ЗА МІСЦЕПЕРЕБУВАННЯМ

Дільнична виборча комісія надає можливість голосувати за місцеперебуванням виборцю, який внесений до списку виборців на виборчій дільниці, але за віком, у зв'язку з інвалідністю чи за станом здоров'я не здатний пересуватися самостійно.

Для організації голосування виборців, не здатних пересуватися самостійно, за їх місцеперебуванням дільнична виборча комісія в останній день перед днем голосування на своєму засіданні виготовляє витяг із списку виборців за формою, встановленою Центральною виборчою комісією.

До витягу із списку виборців включається:

1) без рішення комісії – виборець, постійно не здатний самостійно пересуватися, щодо якого у списку виборців зазначена відповідна відмітка;

2) за рішенням дільничної виборчої комісії – виборець, який тимчасово не здатний самостійно пересуватися, на підставі його заяви та довідки медичної установи про стан його здоров'я.

Виборець, який тимчасово не здатний пересуватися самостійно, поштою або через інших осіб подає дільничній виборчій комісії не пізніше 20 години останньої п'ятниці перед днем голосування:

– **власноручно написану заяву** з проханням забезпечити йому голосування за місцем його перебування із зазначенням місцеперебування виборця;

– **довідку медичної установи** про стан здоров'я виборця.

На спеціальних виборчих дільницях, утворених у стаціонарних закладах охорони здоров'я, голосування за місцеперебуванням виборця проводиться на підставі власноручно написаної заяви виборця з проханням забезпечити йому голосування за місцем його перебування у зв'язку з необхідністю дотримання постільного режиму.

Витяг із списку виборців невідкладно після його складання надається для загального ознайомлення у приміщенні дільничної виборчої комісії.

2. ГОЛОСУВАННЯ НА ВИБОРАХ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

ГОЛОСУВАННЯ ПРОВОДИТЬСЯ 31 БЕРЕЗНЯ 2019 РОКУ З 8 ДО 20 ГОДИНИ БЕЗ ПЕРЕРВИ.
НА ЗАКОРДОННИХ ВИБОРЧИХ ДІЛЬНИЦЯХ ГОЛОСУВАННЯ ВІДБУВАЄТЬСЯ
ЗА МІСЦЕВИМ ЧАСОМ КРАЇНИ, ДЕ УТВОРЕНО ЦІ ДІЛЬНИЦІ.

Для отримання виборчого бюлетеня для голосування в день виборів Президента України (в день повторного голосування) члену дільничної виборчої комісії надається один із зазначених документів, який підтверджує особу та громадянство України:

– **на звичайній та спеціальній виборчій дільниці:**

1) паспорт громадянина України (у вигляді паспортної книжечки або картки);

2) тимчасове посвідчення громадянина України (для осіб, недавно прийнятих до громадянства України);

3) військовий квиток (виключно для військовослужбовців строкової служби);

– **на закордонній виборчій дільниці, а також на спеціальній виборчій дільниці, утвореній на судах, що перебувають у плаванні під Державним Прапором України, та на полярній станції України:**

1) паспорт громадянина України для виїзду за кордон;

2) дипломатичний паспорт;

3) службовий паспорт;

– **на спеціальній виборчій дільниці, утвореній у відповідній установі виконання покарань або слідчому ізоляторі:**

– картка (довідка) установи виконання покарань або слідчого ізолятора, що повинна містити: прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць, рік народження, громадянство, фотокартку особи,

підпис керівника та печатку установи (для осіб, які перебувають в установах виконання покарань або слідчих ізоляторах).

За умови пред'явлення виборцем одного із зазначених документів, наявності його у списку виборців на відповідній виборчій дільниці та після того, як ним буде поставлено підпис за отримання виборчого бюлетеня у списку виборців та у визначеному місці на контрольному талоні виборчого бюлетеня, член дільничної виборчої комісії видає виборцю виборчий бюлетень.

Виборчі бюлетені заповнюються виборцями особисто в кабінеті (кімнаті) для таємного голосування.

ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ

ОТРИМАННЯ ВИБОРЧОГО БЮЛЕТЕНЯ ВІД ІНШИХ ОСІБ

(КРІМ УПОВНОВАЖЕНОГО ЧЛЕНА ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ, ЯКИЙ ВИДАЄ ВИБОРЧИЙ БЮЛЕТЕНЬ),
ЗАОХОЧЕННЯ АБО ЗМУШУВАННЯ ВИБОРЦІВ ДО ПЕРЕДАЧІ ВИБОРЧОГО БЮЛЕТЕНЯ
ІНШИМ ОСОБАМ ШЛЯХОМ ПІДКУПУ, ПОГРОЗ АБО ІНШИМ СПОСОБОМ.

ВИБОРЧИЙ БЮЛЕТЕНЬ НЕ ПЕРЕДАЄТЬСЯ ІНШИМ ОСОБАМ.

ПІД ЧАС ЗАПОВНЕННЯ ВИБОРЧИХ БЮЛЕТЕНІВ
ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ ПРИСУТНІСТЬ ІНШИХ ОСІБ,
ЗДІЙСНЕННЯ ФОТО- ТА ВІДЕОФІКСАЦІЇ
У БУДЬ-ЯКИЙ СПОСІБ.

Виборець, який унаслідок фізичних вад не може самостійно заповнити виборчий бюлетень, має право з відома голови або іншого члена дільничної виборчої комісії скористатися допомогою іншого виборця, крім членів виборчої комісії, кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб, офіційних спостерігачів.

Виборець у приміщенні для голосування може перебувати лише протягом часу, необхідного для голосування.

У виборчому бюлетені для голосування виборець робить позначку «плюс» («+») або іншу, що засвідчує його волевиявлення, у квадраті навпроти прізвища

кандидата на пост Президента України, за якого він голосує. Виборець може голосувати лише за одного кандидата.

Якщо у виборчому бюлетені зроблено більш як одну позначку або не поставлено жодної позначки, то такий виборчий бюлетень вважається недійсним.

Заповнений виборчий бюлетень виборець особисто опускає до виборчої скриньки, забезпечуючи при цьому таємницю голосування.

Виборець, який не може внаслідок фізичних вад самостійно опустити виборчий бюлетень до виборчої скриньки, має право з відома голови або іншого члена дільничної виборчої комісії доручити зробити це іншій особі у своїй присутності, крім членів виборчої комісії, кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб, офіційних спостерігачів.

Якщо виборець, заповнюючи виборчий бюлетень, припустився помилки, він має право невідкладно звернутися з письмовою заявою до члена дільничної виборчої комісії, який видав цей бюлетень, з проханням видати інший виборчий бюлетень.

**ІНШИЙ ВИБОРЧИЙ БЮЛЕТЕНЬ ВИДАЄТЬСЯ ТІЛЬКИ
В ОБМІН НА ЗІПСОВАНИЙ І ЛИШЕ ОДИН РАЗ.**

**ПОВТОРНА ВИДАЧА ВИБОРЧОГО БЮЛЕТЕНЯ
ЗАМІСТЬ НЕВІРНО ЗАПОВНЕНОГО НЕ ДОПУСКАЄТЬСЯ.**

За 5 хвилин до 20 години голова дільничної виборчої комісії оголошує про закінчення голосування та зачинення виборчої дільниці о 20 годині. Виборці, які на 20 годину прийшли до дільниці для голосування, мають право проголосувати. Один із членів комісії о 20 годині підходить до входу в приміщення для голосування та запрошує всіх виборців, які ще не проголосували, зайти у приміщення і зачиняє двері.

3. ОСКАРЖЕННЯ ПОРУШЕНЬ ВИБОРЧИХ ПРАВ ТА СПОСОБИ ЗДІЙСНЕННЯ ЦЬОГО ПРАВА

Рішення, дії чи бездіяльність, що стосуються підготовки та проведення виборів Президента України, можуть бути оскаржені до відповідної виборчої комісії в передбаченому Законом порядку або до суду в порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства України (статті 92, 93 Закону).

Відповідно до статті 91 Закону, виборець у разі якщо рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта оскарження порушено його особисті виборчі права або охоронювані законом інтереси щодо участі у виборчому процесі, може звернутись зі скаргою до виборчої комісії у передбачених законом випадках.

Суб'єкти звернення зі скаргами можуть з урахуванням вимог Закону оскаржити до відповідної виборчої комісії:

- 1) рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій та/або їх членів;
- 2) дії кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб;

3) дії політичної партії – суб'єктів виборчого процесу.

Виключно до суду шляхом подання позовної заяви оскаржуються:

- 1) рішення, дії чи бездіяльність Центральної виборчої комісії, члена Центральної виборчої комісії;
- 2) рішення, дії чи бездіяльність органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, закладів та організацій, їх посадових і службових осіб;
- 3) дії чи бездіяльність засобів масової інформації та інформаційних агентств, їх власників, посадових і службових осіб, творчих працівників;
- 4) рішення політичних партій – суб'єктів виборчого процесу, рішення чи дії інших об'єднань громадян, їх посадових осіб чи повноважних представників, які стосуються виборчого процесу, крім тих рішень чи дій, які відповідно до закону, стату-

ту (положення) об'єднання громадян належать до їх внутрішньої організаційної діяльності або їх виключної компетенції;

5) дії чи бездіяльність офіційних спостерігачів від кандидатів на пост Президента України, політичних партій, громадських організацій, що порушують законодавство про вибори Президента України.

До Центральної виборчої комісії або до суду (шляхом подання позовної заяви) оскаржуються:

- 1) рішення, дії чи бездіяльність окружної виборчої комісії, члена такої комісії;
- 2) дії кандидата на пост Президента України;
- 3) дії довіреної особи кандидата на пост Президента України в єдиному загальнодержавному виборчому окрузі;
- 4) дії політичних партій – суб'єкта виборчого процесу.

До окружної виборчої комісії або до суду (шляхом подання позовної заяви) оскаржуються:

- 1) рішення, дії чи бездіяльність дільничної виборчої комісії, її члена – до окружної виборчої комісії, яка утворила відповідну дільничну виборчу комісію;
- 2) дії довіреної особи кандидата на пост Президента України в територіальному виборчому окрузі (крім порушень, що мали місце під час голосування) – до окружної виборчої комісії відповідного територіального виборчого округу.

До дільничної виборчої комісії або до суду (шляхом подання позовної заяви) оскаржуються порушення, які мали місце під час голосування, допущені довіреною особою кандидата на пост Президента України в територіальному виборчому окрузі. ■

